

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

БОНДАРЕНКО ВІТАЛІЙ ВІКТОРОВИЧ

УДК 343.98:343.53

**РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗНИЩЕННЯМ,
ПІДРОБКОЮ АБО ЗАМІНОЮ НОМЕРІВ ВУЗЛІВ ТА АГРЕГАТІВ
ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Чернявський Сергій Сергійович,
Національна академія внутрішніх справ,
проректор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Топчій Василь Васильович,

Навчально-науковий інститут права
Університету державної фіскальної служби України,
директор

кандидат юридичних наук, доцент

Давиденко Валерій Степанович,

Київський національний торговельно-економічний університет,
доцент кафедри загально-правових дисциплін

Захист відбудеться 15 березня 2018 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП–680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП–680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «15» лютого 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д.О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Масштаби криміналізації автомобільного ринку в Україні продовжують зростати, чому значною мірою сприяють як збільшення парку автотранспорту країни (близько 14 млн одиниць), так і загострення криміногенної ситуації у великих містах й окремих регіонах. Зловмисники найчастіше діють у співучасті (78,0 %), зокрема у складі злочинних груп, які займаються організацією викрадень транспортних засобів як усередині країни, так і за її межами (територія України використовується для транзиту), контролюють ринки збуту викраденого автотранспорту, облаштовують підпільні майстерні, удосконалюють технології легалізації автотранспортних засобів, здобутих злочинним шляхом, зокрема шляхом знищення, підробки або заміни номерів їх вузлів та агрегатів.

Фальсифікація маркувальних позначень транспортних засобів щорічно завдає значних збитків громадянам, суб'єктам господарювання та державі. За офіційною статистикою, упродовж 2014–2017 рр. в Україні обліковано 5 тис. кримінальних правопорушень за ст. 290 КК України з тенденцією до щорічного приросту (2014 р. – 771; 2015 – 783; 2016 р. – 1,9 тис.; 2017 р. – 2,3 тис.). Водночас результативність розслідування правопорушень цієї категорії зменшується (лише кожний десятий виявлений правоохоронними органами злочин має судову перспективу), що вимагає від слідчих підрозділів Національної поліції належного рівня криміналістичних знань, оволодіння сучасними прийомами та методами збирання специфічних доказів.

Теоретичне підґрунтя дисертації становлять фундаментальні роботи вчених у галузі методики розслідування злочинів, криміналістичної техніки та судової експертології, зокрема Л.І. Аркуші, В.Д. Басая, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, В.Д. Берназа, В.І. Василичука, В.К. Весельського, А.Ф. Волобуєва, В.І. Галагана, В.Г. Гончаренка, В.Я. Горбачевського, М.Л. Грїбова, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, І.І. Когутича, В.С. Кузьмічова, В.В. Лисенка, Є.Д. Лук'янчикова, Д.Й. Никифорчука, Ю.Ю. Орлова, М.А. Погорецького, М.В. Салтевського, М.Я. Сегая, О.Ю. Татарова, В.В. Тіщенко, В.В. Топчія, Л.Д. Удалової, П.В. Цимбала, К.О. Чаплинського, С.С. Чернявського, Ю.М. Чорноус, В.Ю. Шепітька, М.Є. Шумила та ін.

Окремі аспекти криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, були предметом досліджень М.М. Алексійчука, М.М. Біркіна, О.М. Брисковської, Л.О. Висоцької, А.А. Вознюка, В.С. Давиденка, М.М. Єфімова, А.В. Канашук, І.П. Красюка, А.В. Лесних, О.А. Осауленка, С.Є. Петрова, О.А. Просолова, Є.В. Скрипи, М.С. Цуцкірідзе та ін.

Зважаючи на вагомий науковий внесок згаданих учених у розроблення зазначеної проблематики, їх дослідження об'єктивно обмежувалися попередніми періодами розвитку законодавства та правозастосовної практики.

Залишаються невивченими питання застосування сучасних методів виявлення (розпізнавання) ознак знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, організації (програмування) початкового етапу їх розслідування, взаємодії підрозділів Національної поліції та експертних служб, тактики проведення огляду транспортного засобу та інших процесуальних дій, а також використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях цієї категорії, що й визначає актуальність цієї теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 р., Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275), а також передбачений планами проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2016, 2017 рр. Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 30 вересня 2015 р. (протокол № 19).

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є формування теоретичних засад і науково обґрунтованих рекомендацій щодо розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити такі *задачі*:

- визначити поняття і провести класифікацію злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, на основі аналізу наукових розроблень відповідного спрямування, змін у законодавстві та правозастосовної практики;

- розкрити структуру способу знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу;

- конкретизувати зміст інших елементів криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу;

- охарактеризувати та деталізувати обставини, що підлягають встановленню та доказуванню на початковому етапі розслідування;

- визначити типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу;

- виділити особливості організації взаємодії слідчих, співробітників оперативних та інших підрозділів Національної поліції, а також експертних служб у разі виявлення транспортного засобу з ознаками знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів;

- запропонувати рекомендації щодо організації і тактики проведення огляду транспортного засобу;

- розробити систему тактичних прийомів проведення допиту підозрюваних та свідків у кримінальних провадженнях цієї категорії;

– встановити специфіку використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу.

Об'єкт дослідження – протиправна діяльність, пов'язана зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, а також оперативно-розшукова, слідча, судова, експертна та адміністративна практика виявлення, документування, досудового розслідування відповідних категорій кримінальних правопорушень та розгляду справ у судах.

Предмет дослідження – розслідування злочинів, пов'язаних із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є *діалектико-матеріалістичний метод* наукового пізнання, а також загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема *історично-правовий* – при висвітленні поглядів учених різних часів щодо проблем дослідження, генезису законодавства та відповідної правозастосовної практики (розділ 1); *порівняльно-правовий* – у процесі аналізу норм законодавства України та інших держав, а також положень міжнародно-правових документів (підрозділи 2.3, 3.1, 3.2, 3.3); *формально-логічний* – під час пошуку критеріїв класифікації злочинів, з'ясування змісту і зв'язків елементів криміналістичної характеристики злочинів (підрозділи 1.2, 1.3); *моделювання* – для розроблення та впровадження у практику алгоритмів (програм) дій працівників слідчих підрозділів та експертних служб (розділ 2, підрозділи 3.1, 3.2); *статистичний* – у процесі проведення аналізу та узагальнення емпіричної бази (вивчення кримінальних справ та кримінальних проваджень, відомостей Єдиного державного реєстру судових рішень, результатів анкетування) (розділи 1–3); *соціологічний* – при проведенні контент-аналізу преси, вивчення думок слідчих, оперативних працівників, співробітників інших органів та підрозділів Національної поліції (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані матеріали офіційної статистичної звітності МВС і Національної поліції за 2014–2017 рр.; зведені результати соціологічних опитувань 230 слідчих, 135 оперативних працівників Національної поліції та 35 експертів науково-дослідних експертно-криміналістичних установ МВС; узагальнені результати вивчення 77 кримінальних проваджень за ст. 290 Кримінального кодексу України. Використано також багаторічний практичний досвід роботи автора на різних посадах у підрозділах МВС та Національної поліції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі, з огляду на узагальнення практики реалізації нового кримінального процесуального законодавства, розроблено наукові засади організації розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу. Сформульовано й обґрунтовано низку висновків і рекомендацій теоретичного та прикладного характеру, зокрема:

вперше:

– визначено місце знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу у структурі злочинних технологій, що поєднують споріднені і супутні злочини, передбачені статтями 190, 198, 209, 289, 358, 396 КК України, доведено необхідність подальшого формування комплексної методики їх розслідування, яка містить рекомендації стосовно виявлення та фіксації ознак злочинів, організації початкового етапу досудового розслідування, проведення окремих слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань;

– виявлено та систематизовано способи повного й часткового знищення, підроблення або заміни ідентифікаційного номера, номерів двигуна, шасі або кузова, номерної панелі з ідентифікаційним номером транспортного засобу з виокремленням ознак, що можуть бути виявлені під час поверхневого огляду та вказують на можливі заміну або знищення оригінальних номерів (їх окремих фрагментів чи позначень);

– запропоновано алгоритми (програми) спільних дій слідчих, співробітників оперативних та інших підрозділів Національної поліції залежно від ситуацій виявлення транспортного засобу зі зміненими ідентифікаційними номерами, відповідних способів знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів, місця виявлення автотранспорту з ознаками фальсифікації, характеристик причетних до злочину осіб;

удосконалено:

– зміст інших структурних елементів криміналістичної характеристики знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, що впливають на організацію розслідування зазначених та інших, пов'язаних з ними кримінальних правопорушень: предмета та обстановки злочину; категорій осіб, які з різним ступенем ймовірності можуть бути причетні до правопорушень;

– визначення переліку обставин, які підлягають дослідженню та доказуванню під час розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, зокрема що характеризують особу, яка керує транспортним засобом, спосіб легалізації транспортного засобу, характер підроблення документів та слідів учинення інших кримінальних правопорушень;

– науково-практичні рекомендації щодо організації і тактики допиту підозрюваних та свідків на початковому етапі розслідування з метою доказування події кримінального правопорушення та ступеня винуватості причетних до нього осіб;

– наукові положення стосовно використання в різних формах спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, шляхом залучення різних категорій спеціалістів для надання допомоги під час проведення слідчих (розшукових) дій, застосування технічних та інших засобів, призначення судових експертиз;

дістало подальший розвиток:

– визначення предмета злочинного посягання та необхідності роздільного дослідження під час розслідування ідентифікаційного номера, номерів двигуна, шасі або кузова, номерної панелі з ідентифікаційним номером транспортного засобу;

– порядок і тактика проведення огляду транспортного засобу на початковому етапі розслідування злочинів, передбачених ст. 290 КК України, який включає огляд документів, номерних знаків, автомобіля та ідентифікаційних позначень і поєднується з оглядом речей, документів, місцевості та приміщень;

– положення, що визначають порядок взаємодії слідчих зі співробітниками оперативних та інших підрозділів Національної поліції, експертних служб та інших суб'єктів у разі виявлення ознак знищення, подробиці або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, збирання та перевірки доказів на початковому етапі досудового розслідування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено й надалі може бути використано в:

– *практичній діяльності* правоохоронних органів – під час розроблення й удосконалення відомчих нормативно-правових актів та методичних рекомендацій з питань організації досудового розслідування (акти Головного слідчого управління Національної поліції від 1 лютого 2018 р., слідчого управління Головного управління Національної поліції в Миколаївській області від 5 лютого 2017 р., Департаменту карного розшуку Національної поліції від 9 січня 2017 р.);

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення усіх видів занять з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Актуальні проблеми розслідування окремих видів злочинів», а також у рамках підвищення кваліфікації слідчих Національної поліції, працівників Експертної служби МВС та прокурорів (акти Національної академії прокуратури України від 3 березня 2016 р., Національної академії внутрішніх справ від 25 січня 2017 р.).

Особистий внесок здобувача полягає в його власних теоретичних розробках, що становлять наукову новизну одержаних результатів. Положення, що викладені в дисертації та виносяться на захист, розроблені автором особисто. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих робіт, у дисертації не використовуються.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації обговорено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і круглих столах: «Процесуальне та криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в світлі вимог сучасного Кримінального процесуального кодексу України» (м. Одеса, 26 листопада 2015 р.); «Право, держава та громадянське суспільство в умовах

системних реформ у процесі євроінтеграції» (м. Дніпропетровськ, 27–28 листопада 2015 р.); «Збірник тез круглого столу, присвяченого 67-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини» (м. Київ, 10 грудня 2015 р.); «Основні напрями та проблеми протидії наркоманії» (м. Івано-Франківськ, 4 лютого 2016 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 25 березня 2016 р.); «Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції» (м. Хмельницький, 15 квітня 2016 р.); «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 14 наукових публікаціях, серед яких сім статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у зарубіжному періодичному виданні та сім тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та круглих столів.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, анотації, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (248 найменувань на 23 сторінках) та 14 додатків на 51 сторінці. Загальний обсяг дисертації становить 288 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 214 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дослідження, розкриваються стан наукового дослідження проблеми та зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами, визначаються мета, задачі, об'єкт і предмет дослідження, формулюється методологічна основа дисертації, аргументуються наукова новизна одержаних результатів, їх наукове та практичне значення, наводяться дані щодо особистого внеску здобувача, апробації та публікацій результатів дослідження, зазначено структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретичні основи дослідження та криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Поняття та криміналістична класифікація злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу»* на основі аналізу наукових праць, присвячених проблемам протидії злочинам у сфері експлуатації автотранспорту, та актів законодавства різного рівня виокремлено співвідношення понять «транспортний засіб», «вузли та агрегати», «знищення», «підробка», «заміна» і «збут» як теоретичного підґрунтя визначення та класифікації відповідної категорії кримінальних правопорушень.

Визначено, що методика розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, за своєю природою є комплексною, адже відповідні злочинні технології здебільшого є множиною діянь, що кваліфікуються за сукупністю різних злочинів залежно від способів їх учинення, специфіки суб'єкта та предмета посягання. Це положення зумовлює потребу розроблення загальних криміналістичних рекомендацій з розслідування усього масиву споріднених злочинів, передбачених ст. 290 «Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу», а також статтями 190, 198, 209, 255, 289, 358, 396 КК України. Наголошено на необхідності посилення санкцій в разі вчинення злочинів, передбачених ст. 290 КК України, повторно та групою осіб, про що висловились 95,0 % опитаних слідчих.

У підрозділі 1.2 «Характеристика способів знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу» на основі аналізу масиву кримінальних проваджень зазначено, що характер способу вчинення злочину, насамперед, залежить від предмета злочинного посягання (ідентифікаційний номер транспортного засобу, номери вузлів та агрегатів, номерна панель з ідентифікаційним номером), рівня використання злочинцями спеціальних технічних засобів (високий, який потребує спеціальних експертних досліджень; низький, який дозволяє виявити відповідні зміни візуальним оглядом), загальної мети використання транспортного засобу зі знищеними (підробленими або зміненими) позначеннями.

Акцентовано увагу на криміналістичних особливостях найбільш поширених способів підробки ідентифікаційного номера транспортного засобу шляхом: 1) знищення (повного або часткового) маркування ідентифікаційного номера, номера кузова, шасі чи двигуна транспортного засобу шляхом фрезерування, сточування тощо з подальшим відтворенням нового підробленого маркування будь-яким механічним способом (31,0 %); 2) перебивання (повного або часткового) маркування ідентифікаційного номера, номера кузова, шасі чи двигуна транспортного засобу (22,0 %); 3) незаконного виготовлення державного реєстраційного знака, у тому числі зі справжніми даними (19,0 %); 4) рихтування з подальшим штампуванням підроблених даних (цифрових кодів, серії, букв) на справжньому металевому реєстраційному знаку (15,0 %); 5) перефарбування чи іншої зміни реєстраційних даних (цифрових кодів, серії, букв) на справжньому державному реєстраційному знаку (13,0 %).

За даними опитування слідчих та експертів, зазвичай використовуються такі способи зміни маркування: заміна всієї панелі (деталі) кузова автотранспортного засобу на оригінальну панель з іншого автомобіля (32,0 %); внесення змін до частини панелі, що маркірується (28,5 %); установка пластини (накладки) зі знаками вторинного ідентифікаційного маркування (23,0 %); зміна первинного (заводського) змісту знаків ідентифікаційного маркування (17,0 %).

У підрозділі 1.3 «Інші елементи криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу» розглянуто значимі для розслідування загальні та особливі ознаки предмета злочинного посягання, особи злочинця та слідової картини.

До предмета злочинів належать: ідентифікаційний номер транспортного засобу (структурне поєднання буквено-цифрових символів, що присвоюються виробником транспортного засобу); номер двигуна, шасі (кузова) транспортного засобу; номерна панель з ідентифікаційним номером транспортного засобу. Найбільш поширеною є заміна ідентифікаційних номерів транспортних засобів таких категорій: легкових автомобілів марок «Toyota», «Mercedes-Benz», «Lexus», «Audi», «BMW», «Mitsubishi», «Honda» з терміном експлуатації до п'яти років, більшість яких вивозять за межі держави (65,0 %) шляхом переварювання номерної панелі (38,0 %), перебивання частини номера кузова (32,0 %), вварювання частини панелі з номером кузова (20,0 %).

Місцями підготовки та вчинення злочину є здебільшого особисті гаражі та інші приміщення, що використовуються для стоянки та зберігання транспортних засобів (49,0 %), надвірні споруди в будинках індивідуальних власників (28,0 %), станції технічного обслуговування (17,0 %), гаражі, ангари, бокси підприємств, установ та організацій (6,0 %). До технічних засобів (знарядь) учинення злочину належать: слюсарний інструмент; портативні електро-, газорізаки (автогенні пристрої, зварювальні апарати); домкрати, естакади, підйомники; компресорні пристрої; краскопульти і балони зі стислим газом; електричні фени, сушильні камери, обігрівачі та інші пристрої для сушки лакофарбового покриття; ґрунтовки, шумоізоляційне покриття.

Найчастіше злочини вчиняють у співучасті (70,0 %), зокрема у складі організованих груп, які діють з розподілом ролей і мають міжрегіональні (транскордонні) зв'язки, високий рівень спеціалізації, конспірації та матеріально-технічного оснащення. Серед учасників злочинних груп переважна більшість чоловіків (95,0 %) віком від 24 до 45 років, майже чверть з яких (23,0 %) раніше засуджені за вчинення крадіжок і викрадень автотранспорту.

Для обстановки, що склалася після вчинення злочину, характерна наявність значної кількості матеріальних слідів учинення злочину, зокрема використані аерозольні упаковки з-під лакофарбових виробів; витратні матеріали, що утворилися після ґрунтовки і фарбування; балони від газозварювального устаткування; розряджені газогенератори; фрагменти використаних електродів; шматки наждачного паперу; краплі оплавленого металу металева пудра або стружка, локалізовані як на місці вчинення злочину, так і на транспортному засобі або його частинах, фрагменти демонтованих маркувальних майданчиків, демонтовані заводські таблички й елементи їх кріплення, цілі кузовні елементи або їх фрагменти, кузови

транспортних засобів, як правило, зі слідами механічної деформації після дорожньо-транспортної пригоди.

Виокремлено та систематизовано характерні ознаки, які може бути виявлено під час огляду в разі заміни оригінального ідентифікаційного номера транспортного засобу підробленим: повного шліфування оригінального номера з подальшим набиванням нового номера; приховування оригінального номера з подальшим набиванням нового номера; фальсифікації окремих символів номера.

Розділ 2 «Початковий етап розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1 *«Характеристика обставин, які підлягають доказуванню на початковому етапі розслідування»* деталізовано їх перелік у зв'язку із встановленням події кримінального правопорушення (виявлення транспортного засобу з ознаками знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів); причетності до злочину конкретних осіб (спрямування умислу, мета, наявність співучасників, розподіл ролей у групі); розміру завданої шкоди (документально підтверджене обрахування суми збитків). Акцентовано увагу на встановленні ознак інших злочинів проти власності, безпеки руху та експлуатації транспорту, що пов'язані єдиною злочинною технологією.

Наголошено, що початковий етап розслідування знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу характеризується недостатнім обсягом інформації як про подію злочину, так і про особу, яка вчинила злочин. На думку 82,0 % опитаних слідчих та експертів, оперативних працівників, особливе значення має встановлення фактів, що належать до матеріальних наслідків учинення кримінального правопорушення, об'єктів, що зберегли на собі сліди кримінального правопорушення, предметів, що були об'єктом кримінально протиправних дій, дослідження обстановки на місці вчинення злочину тощо.

У підрозділі 2.2 *«Типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування»* на основі аналізу кримінальних проваджень слідчі ситуації розподілено залежно від характеру початкової інформації про подію злочину та причетних до нього осіб у разі встановлення транспортного засобу з ознаками зміни (знищення, підроблення) ідентифікаційних номерів або підроблення ідентифікаційних документів щодо транспортних засобів, якими незаконно заволоділи; які перебувають у розшуку; при спробі перегнати автомобіль; при перевірці на відповідність номерних позначень деталей автомобіля з номерними позначеннями в технічному паспорті; у разі виявлення механічних дефектів та явних слідів утручань у маркувальні позначення; під час продажу транспортних засобів через торговельні організації; при проведенні реєстраційних операцій із залученням фахівців (експертів), зокрема, в разі, коли на територію України контрабандним шляхом завозять автомобіль із-за кордону та змінюють його номерні позначення, беручи номери іншого транспортного засобу.

Оскільки кримінальне провадження в більшості випадків відкривається у зв'язку з виявленням факту підроблення маркувальних позначень на транспортних засобах, запропоновано типові версії щодо категорій осіб, серед яких слід вести пошук злочинців, до яких належать: раніше судимі за аналогічні злочини; які причетні до продажу, обслуговування автотранспортних засобів, їх ремонту (працівники торговельних підприємств, фірм, ремонтних майстерень, охоронці; члени злочинних груп, які спеціалізуються на незаконному заволодінні автотранспортним засобом з подальшою їх легалізацією; «професіонали-одинаки», які виготовляють за замовленням підроблені номери на вузлах й агрегатах автомобіля.

У підрозділі 2.3 «Взаємодія слідчих з оперативними підрозділами Національної поліції України та іншими суб'єктами в разі виявлення транспортного засобу з ознаками знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів» надано характеристику правовідносин між зазначеними суб'єктами з урахуванням специфіки законодавчої і відомчої нормативно-правової регламентації розкриття та розслідування злочинів.

До форм взаємодії належать: спільний розгляд заяв і повідомлень громадян, посадових осіб підприємств, установ та організацій, засобів масової інформації; проведення невідкладних розшукових і процесуальних дій на початковому етапі кримінального провадження; організація роботи слідчо-оперативної групи після встановлення особи (групи осіб), причетної до злочину. Серед чинників, що негативно впливають на стан взаємодії слідчих та оперативних працівників, головними визнано недосконалість кримінального процесуального законодавства (82,0 %), перевантаження слідчих (79,5 %), неналежні ділові контакти між керівниками оперативних підрозділів та слідства (48,5 %), зміни персонального складу слідчо-оперативних груп під час розслідування (36,5 %).

Встановлено, що можливості підрозділів карного розшуку, захисту економіки, кримінальної розвідки, оперативної та оперативно-технічної служб, патрульної поліції на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії дозволяють перевірити законність реєстрації автотранспортного засобу та підстав його експлуатації; встановити справжність документів і номерів агрегатів (з використанням автоматизованих інформаційно-пошукових систем МВС та Національної поліції); перевірити за автоматизованими базами даних «Розшук» власників або осіб, які мають право керування автотранспортним засобом, на причетність до легалізації автотранспортного засобу; здійснити контроль власників автотранспортних засобів шляхом автоматизованих звірок за обліками Державної фіскальної служби, Служби безпеки; провести відпрацювання об'єктів дорожньої інфраструктури та комерційних підприємств, основним видом яких є надання послуг щодо реалізації та ремонту автотранспорту; використати допомогу Укрбюро Інтерполу в Україні та засобів масової інформації (преса, телебачення, Інтернет).

Розділ 3 «Проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «*Організація і тактика проведення огляду транспортного засобу*» проаналізовано технологію проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, визначено особливості різних видів огляду з урахуванням специфіки слідчих ситуацій. Встановлено, що найчастіше огляду підлягають власне транспортний засіб (35,0 %), обліково-реєстраційні та інші документи (25,0 %), номерні знаки (19,0 %), вузли та агрегати транспортного засобу (11,0 %), місце зберігання транспортного засобу або його частин (10,0 %).

Огляд транспортного засобу складається з трьох етапів: 1) зовнішній огляд і перевірка відповідності наявних реєстраційних та ідентифікаційних позначень на частинах і деталях автомобіля офіційним даним; 2) виявлення ознак, що можуть свідчити про знищення, підробку або зміну номерів вузлів та агрегатів; 3) застосування спеціальних технічних засобів встановлення невідповідності ідентифікаційних даних на вузлах та агрегатах обліково-реєстраційним даним. При огляді державних номерних знаків, крім загальних ознак заводського виробництва (форма та розміри державних номерних знаків, окремих букв та цифр тощо), також потрібно встановити наявність прихованого захисту зображення (можна побачити при зміні кута зору) та наявність зі зворотної сторони клейма заводу-виробника.

Під час огляду номера кузова (на невід'ємній панелі несучого кузова) з метою виявлення ознак підроблення слід звертати увагу на номерний майданчик та номерну панель (з'єднання номерної панелі з деталями кузова, що прилягають), а також на дублюючі носії інформації про транспортний засіб (таблички, сервісні наклейки тощо).

Наголошено, що під час огляду доцільно долучати до протоколу додатки у вигляді складання схем, планів, креслень з використанням технічних засобів фіксації (фотографування, відеозапису). При проведенні всіх видів огляду в 92,0 % залучено спеціаліста-криміналіста для надання безпосередньої технічної допомоги та відбирання зразків для проведення експертизи.

У підрозділі 3.2 «*Особливості допиту підозрюваних та свідків*» надано рекомендації щодо застосування тактичних прийомів одержання показань від зазначених учасників кримінального провадження.

Ситуації допиту підозрюваного зазвичай мають конфліктний характер, коли допитувані не визнають своєї винуватості, підтверджують свою участь у вчиненні злочину частково, проте наполягають, що не усвідомлювали загальної мети протиправних дій; перекладають вину (повністю або частково) на співучасників; відмовляються давати показання. У разі допитів кількох підозрюваних – членів злочинної групи один з них, як правило, визнає себе винуватим, решта – заперечують свою причетність до злочину. Відповідно до

зазначених ситуацій, запропоновано тактичні прийоми допитів підозрюваних залежно від їх місця в розподілі ролей.

Найчастіше як свідків допитують осіб, які внаслідок своєї діяльності (статусу) обізнані про обставини, що мають значення для доказування події кримінального правопорушення, зокрема: власників орендованих гаражів, у яких переховують автотransпортні засоби (їх частини) для їх подальшої легалізації (збуту); працівників нотаріальних контор, оціночних компаній, реєстраційних бюро, які задіяні у процесі обліку та реєстрації транспортного засобу зі зміненими ідентифікаційними даними; осіб, які на замовлення переганяли транспортні засоби; посередників, задіяних для повторних перепродажів автомобілів (їх частин та агрегатів); раніше судимих за злочини, пов'язані з незаконним заволодінням автотransпортним засобом, контрабандою, зміною номерів, вузлів, агрегатів та підробленням документів на автотransпортні засоби.

У підрозділі 3.3 «Використання спеціальних знань під час розслідування» визначено види спеціальних знань та форми їх використання.

З'ясовано, що у 95,0 % проваджень на початковому етапі розслідування залучають спеціалістів-криміналістів з комплексного дослідження транспортних засобів та документів, що їх супроводжують. Серед завдань, для розв'язання яких найчастіше залучають спеціаліста відповідного профілю, визначено такі: проведення консультацій, роз'яснень щодо технічних питань та специфіки нормативно-правового регулювання процедур державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів (26,0 %); проведення огляду транспортного засобу й обліково-реєстраційних документів (22,5 %); формулювання запитань під час підготовки до допитів (19,0 %) та призначення судових експертиз (17,5 %); залучення до проведення інших слідчих (розшукових) дій (15,0 %).

До найбільш поширених видів експертиз при розслідуванні злочинів, передбачених ст. 290 КК України, належить експертиза з ідентифікації номерів транспортного засобу, що передбачає дослідження: місць з'єднання (кріплення) маркованої панелі з іншими панелями кузова (або рамної конструкції з кузовом автомобіля); маркованої панелі на предмет заміни її фрагмента (частини) шляхом демонтажу; знаків ідентифікаційного маркування, нанесених на марковану панель; заводських маркувальних табличок з ідентифікаційним маркуванням; ідентифікаційного маркування, записаного в електронних носіях; маркованої панелі в разі встановлення факту зміни або знищення первинного (заводського) ідентифікаційного маркування; виробничого (внутрішнього) номера автомобіля; індивідуального маркування коробки передач та інших елементів комплектації, номери яких зафіксовані в інформаційній базі даних підприємства-виготовлювача; номера двигуна, а також оцінку результатів експертного дослідження маркувальних позначень транспортного засобу.

За результатами опитування експертів науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів МВС встановлено, що найчастіше

використовуються оптичні, магнітооптичні, термічні методи експертного дослідження, а також метод хімічного (електрохімічного) травлення.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі дослідження законодавства, правозастосовної практики, наукових джерел сформульовано теоретичні та практичні положення і рекомендації методико-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, передбачених ст. 290 КК України, зокрема:

1. Запропонована в роботі криміналістична класифікація становить основу подальшої диференціації методик розслідування окремих видів злочинів, пов'язаних зі знищенням, підрубкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, залежно від окремих елементів способу та обстановки вчинення злочину, характеристик особи злочинця та злочинних груп. Технології знищення, підрубки або зміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу пов'язані з іншими спорідненими супутніми злочинами, спрямованими на безпосереднє заволодіння автомобілем (статті 190, 289 КК України), підготовку умов учинення незаконного заволодіння (статті 255, 290, 358 КК України), а також приховування слідів виникнення й легалізацію злочинних доходів (статті 198, 209 КК України).

2. Структура способу вчинення злочину, передбаченого ст. 290 КК України, безпосередньо пов'язана з характером об'єктивної сторони злочину (знищення; підрубка; заміна вузлів та агрегатів транспортного засобу), предметом злочинного посягання (ідентифікаційний номер, номери двигуна, шасі або кузова, номерна панель з ідентифікаційним номером транспортного засобу), рівнем використання злочинцями спеціальних знань і технічних засобів (високий; кустарні методи), загальною метою використання автомобіля зі знищеними (підрубленими) або зміненими ідентифікаційними позначеннями.

3. Криміналістичну характеристику злочинів, пов'язаних зі знищенням, підрубкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, можна представити у вигляді системи відомостей, які характеризують спосіб учинення злочину, предмет злочинного посягання, особу злочинця та слідову картину. До предмета злочинів належать: ідентифікаційний номер; номер двигуна, шасі (кузова); номерна панель з ідентифікаційним номером. Найбільш поширеними є зміни ідентифікаційних номерів легкових автомобілів іноземного виробництва з терміном експлуатації до п'яти років (65,0 %). Місцями підготовки та вчинення злочину є здебільшого особисті гаражі та приміщення, що використовуються для стоянки і зберігання транспортних засобів (49,0 %). Найчастіше злочини вчиняють у співучасті (70,0 %), зокрема у складі організованих груп з розподілом ролей, які мають міжрегіональні (транскордонні) зв'язки. Виокремлено та систематизовано пошукові ознаки, які можуть бути виявлені під час огляду транспортного засобу та вказують на можливі фальсифікації ідентифікаційних номерів.

4. Розкрито специфіку оцінювання слідчим обставин знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу на початковому етапі розслідування залежно від джерел їх надходження, зокрема за заявами експертів-техніків, які оглядають транспортний засіб під час реєстрації (39,0 %), повідомленнями працівників патрульної поліції, які зупинили транспортний засіб (28,0 %), матеріалами, виділеними з інших кримінальних проваджень (24,0 %), повідомленнями оперативних підрозділів (6,5 %), інформацією, опублікованою в пресі чи інших публічних джерелах (2,5 %). Запропоновано алгоритм збирання відомостей, що мають бути послідовно встановлені органами досудового розслідування для доказування обставин події кримінального правопорушення, причетності до злочину конкретних осіб, характеру та розміру завданої шкоди, які обтяжують чи пом'якшують покарання, виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження.

5. Визначено, що порядок і послідовність збирання доказів стороною обвинувачення залежать від ситуації, що складається на початковому етапі розслідування. Запропоновано розподіл таких ситуацій залежно від характеру початкової інформації про подію злочину та причетних до нього осіб (виявлення ознак злочину при спробі перегнати автомобіль; під час продажу транспортних засобів через торговельні організації; при проведенні реєстраційних операцій; при перевірці документів на транспортні засоби). Запропоновано типові версії стосовно напрямів пошуку осіб, які ймовірно причетні до злочинів.

6. Взаємодія слідчих, працівників оперативних підрозділів Національної поліції та інших суб'єктів під час досудового розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, відбувається як на постійній (робота спеціалізованих слідчо-оперативних груп), так і ситуаційній (реагування на заяви та повідомлення про злочини) основі. Найчастіше слідчі взаємодіють з підрозділами інспекторів-криміналістів та Експертною службою (100,0 %), оперативними підрозділами Національної поліції (57,0 %), патрульною поліцією (38,0 %), апаратом Укрбюро Інтерполу (27,0 %), підрозділами Державної фіскальної служби (22,0 %), Державної прикордонної служби (20,0 %), іншими державними органами, засобами масової інформації та громадськістю (17,0 %). Проаналізовано проблемні питання виконання доручень слідчих про проведення невідкладних процесуальних і розшукових дій (59,0 % опитаних слідчих зазначили, що оперативні працівники виконують такі доручення формально). Надано пропозиції щодо покращання стану взаємодії органів досудового розслідування та засобів масової інформації.

7. Головним засобом збирання доказів знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу на початковому етапі розслідування є огляд транспортного засобу, який включає в себе огляд документів, номерних знаків, автомобіля та ідентифікаційних позначень і може поєднуватись з оглядом речей, місцевості та приміщень. Надано

рекомендації стосовно алгоритму проведення поетапного огляду транспортного засобу. Запропоновано зразки протоколу огляду транспортного засобу в різних ситуаціях виявлення ознак фальсифікації маркувань з додаванням схем, планів, креслень та прикладами застосування технічних засобів фіксації результатів цієї слідчої (розшукової) дії.

8. Серед проблем проведення допитів у провадженнях за ст. 290 КК України наголошено на недостатності криміналістичних знань для встановлення ознак злочину, унаслідок чого виникає необхідність залучення спеціалістів відповідного профілю (82,0 %) та проведення повторних допитів (76,0 %). Ситуації допиту підозрюваного здебільшого мають конфліктний характер, коли допитувані підтверджують свою участь у вчиненні злочину, проте наполягають, що не усвідомлювали протиправного характеру своїх дій (наприклад, робили на прохання знайомих) або перекладають вину (повністю або частково) на співучасників. Найчастіше як свідків допитують осіб, які внаслідок своєї діяльності обізнані про обставини, що мають значення для доказування події кримінального правопорушення. Запропоновано перелік типових запитань під час допиту до кожної категорії допитуваних, а також прийоми застосування щодо допитуваних тактичних прийомів повторного допиту та послідовного пред'явлення доказів.

9. Важливе значення для розслідування має залучення спеціалістів-криміналістів з комплексного дослідження транспортних засобів та документів, що їх супроводжують (у 95,0 % кримінальних проваджень такий фахівець залучався для надання консультацій, роз'яснень щодо технічних питань та специфіки нормативно-правового регулювання державної реєстрації, зняття з обліку автомобілів, проведення огляду транспортного засобу, формулювання запитань під час підготовки до допитів та призначення судових експертиз). Найважливішою при розслідуванні злочинів, передбачених ст. 290 КК України, є експертиза з ідентифікації номерів транспортного засобу, під час якої застосовують комплекс візуальних, оптичних, термічних і хімічних (електрохімічних) методів дослідження ідентифікаційних номерів кузова, інформаційних табличок та номерних позначень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бондаренко В. В. Некоторые этапы экспертного исследования признаков подделки или уничтожения идентификационного номера транспортного средства // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2014. Вип. 5-2. Т. 2. С. 124–129.

2. Бондаренко В. В. Способи знищення, подробики або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2014. Вип. 29. Ч. 2. Т. 2. С. 116–120.

3. Бондаренко В. В. Класифікація злочинів, пов'язаних із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ України. 2015. № 2 (10). С. 73–87.

4. Бондаренко В. В. Взаимодействие следователей, оперативных подразделений и Госавтоинспекции при выявлении транспортного средства с признаками уничтожения, подделки или изменения номеров узлов и агрегатов // Право и политика: науч.-метод. журн. Бишкек (Кыргызская Республика): ОсОО «Алтын Тамга», 2015. № 3. С. 84–88.

5. Бондаренко В. В. Криміналістична характеристика злочинів, що пов'язані із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2015. Вип. 3-2. Т. 3. С. 260–263.

6. Бондаренко В. В. Методи дослідження ознак знищення, підробки або номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. 2016. № 1 (98). С. 283–297.

7. Бондаренко В. В. Особливості допиту підозрюваних у вчиненні злочинів пов'язаних із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2016. № 1. С. 288–296.

8. Бондаренко В. В. Предмет злочину ст. 290 КК України // Процесуальне та криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в світлі вимог сучасного Кримінального процесуального кодексу України: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 26 листоп. 2015 р.). Одеса: ОДУВС, 2015. С. 158–161.

9. Бондаренко В. В. Особа злочинця як одна зі складових криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу // Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ у процесі євроінтеграції: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.: у 2 ч. (м. Дніпропетровськ, 27–28 листоп. 2015 р.). Дніпропетровськ: Дніпропетров. гуманітар. ун-т, 2015. Ч. II. С. 74–76.

10. Бондаренко В. В., Севрук В. Г., Павленко С. О. Огляд лакофарбового покриття на факт знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу // Збірник тез круглого столу, присвяченого 67-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини: зб. тез (м. Київ, 10 груд. 2015 р.) / Держ. наук.-дослід. ін.-т МВС України. Київ: ДНДІ, 2015. С. 82–85.

11. Бондаренко В. В. Основні способи знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу як один з основних елементів криміналістичної характеристики // Основні напрями та проблеми протидії наркоманії: електрон. зб. матеріалів круглого столу (м. Івано-Франківськ, 4 лют. 2016 р.). Київ – Івано-Франківськ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 143–148.

12. Бондаренко В. В. Деякі аспекти кримінально-правової характеристики злочинів, пов'язаних із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу // Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали наук.-практ. конф.: у 2 ч. (м. Київ, 25 берез. 2016 р.) / [ред. кол.: В. В. Черней, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін.]. Ч. 2. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 119–123.

13. Бондаренко В. В. Негласні слідчі (розшукові) дії під час розслідування злочинів, пов'язаних із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу // Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції: зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 15 квіт. 2016 р.). Хмельницький: Хмельниц. ун-т управління та права, 2016. С. 34–37.

14. Бондаренко В. В. Питання криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу // Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 ч. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 1. С. 395–399.

АНОТАЦІЯ

Бондаренко В. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу.
– *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2018.

У дисертації розроблено теоретичні положення та рекомендації щодо розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу. На основі аналізу елементів криміналістичної характеристики злочинів цієї категорії розкрито обставини, які підлягають доказуванню, визначено типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування, особливості організації взаємодії слідчих, співробітників оперативних та інших підрозділів Національної поліції України, а також експертних служб у разі виявлення транспортного засобу з ознаками знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів. Запропоновано рекомендації щодо організації і тактики проведення огляду транспортного засобу, допиту свідків і підозрюваних, а також використання спеціальних знань.

Ключові слова: методика розслідування, транспортний засіб, ідентифікаційний номер, номер двигуна, шасі (кузова), знищення, підробка, заміна, слідчі ситуації, слідчі (розшукові) дії, спеціальні знання.

АННОТАЦИЯ

Бондаренко В. В. Расследование преступлений, связанных с уничтожением, подделкой или заменой номеров узлов и агрегатов транспортного средства. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2018.

В диссертации разработаны теоретические положения и рекомендации по расследованию преступлений, связанных с уничтожением, подделкой или заменой номеров узлов и агрегатов транспортного средства. На основе анализа элементов криминалистической характеристики преступлений этой категории раскрыты обстоятельства, подлежащие доказыванию, определены типичные следственные ситуации и версии начального этапа расследования, особенности организации взаимодействия следователей, сотрудников оперативных и других подразделений Национальной полиции Украины, а также экспертных служб в случае обнаружения транспортного средства с признаками поражения, подделки или изменения номеров узлов и агрегатов. Предложены рекомендации по организации и тактике проведения осмотра транспортного средства, допроса свидетелей и подозреваемых, а также использования специальных знаний.

В диссертации впервые определено место уничтожения, подделки или замены номеров узлов и агрегатов транспортного средства в структуре преступных технологий, объединяющих родственные и сопутствующие преступления, предусмотренные статьями 190, 198, 209, 289, 358, 396 УК Украины. Доказана необходимость дальнейшего формирования комплексной методики их расследования, содержащей рекомендации по выявлению и фиксации признаков преступлений средствами криминалистической техники, организации начального этапа досудебного расследования, производства отдельных следственных (розыскных) действий и использования специальных знаний. Предложены алгоритмы (программы) совместных действий следователей, сотрудников оперативных и других подразделений Национальной полиции в зависимости от ситуаций обнаружения транспортного средства с измененными идентификационными номерами, соответствующих способов уничтожения, подделки или замены номеров узлов и агрегатов, места обнаружения автотранспорта с признаками фальсификации, характеристик лиц, причастных к преступлению.

Выявлены и систематизированы способы полного и частичного уничтожения, подделки или замены идентификационного номера, номеров двигателя, шасси или кузова, номерной панели с идентификационным номером транспортного средства. Выделены признаки, которые могут быть обнаружены во время поверхностного осмотра и указывают на возможные замену или уничтожения оригинальных номеров (их отдельных символов).

Определены порядок и последовательность сбора доказательств стороной обвинения, которые зависят от сложившейся ситуации на первоначальном этапе расследования. Предложено распределять такие ситуации в зависимости от характера исходной информации о событии преступления и причастных к нему лиц (выявление признаков преступления при попытке перегнуть автомобиль; при продаже транспортных средств через торговые организации, при проведении регистрационных операций, при проверке документов на транспортные средства). Предложены типичные версии относительно направлений поиска лиц, вероятно причастных к преступлениям.

Эмпирическую базу исследования представляют систематизированные материалы официальной статистической отчетности МВД и Национальной полиции за 2014–2017 гг.; сводные результаты социологических опросов 230 следователей, 135 оперативных работников Национальной полиции и 35 экспертов научно-исследовательских экспертно-криминалистических учреждений МВД. Обобщены результаты изучения 77 уголовных производств по ст. 290 Уголовного кодекса Украины. Использован также многолетний практический опыт работы автора на различных должностях в подразделениях МВД и Национальной полиции.

Ключевые слова: методика расследования, транспортное средство, идентификационный номер, номер двигателя, шасси (кузова), уничтожение, подделка, замена, следственные ситуации, следователи (розыскные) действия, специальные знания.

SUMMARY

Vitalii Bondarenko. Investigation of crimes associated with destruction, counterfeiting or substitution of vehicle details numbers and aggregates. – Manuscript.

Dissertation on Candidate of Legal Sciences degree on specialty 12.00.09 – criminal proceedings and criminalistics; forensic research; operative investigative activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2018.

This dissertation is concerning on theoretical regulations and recommendations on investigation of crimes associated with destruction, counterfeiting or substitution of vehicle details numbers and aggregates. Based on elements of criminalistics characteristic of such category of crimes circumstances to be proved are disclosed. Typical investigative situations and versions of initial phase of investigation, peculiarities of investigators, operative, other National Police of Ukraine units and forensic services interaction in case of revelation of the vehicle with vestiges of destruction, counterfeiting or substitution of its details numbers and aggregates are defined. Recommendations on organisation and tactics of vehicle search, witnesses and suspects interrogation as well as using of special knowledge are given.

Keywords: method of investigation, vehicle, identification number, engine number, frame number, destruction, counterfeiting, substitution, investigation situation, investigative (search) actions, special knowledge.